

Mr. Tomislav Anđelić

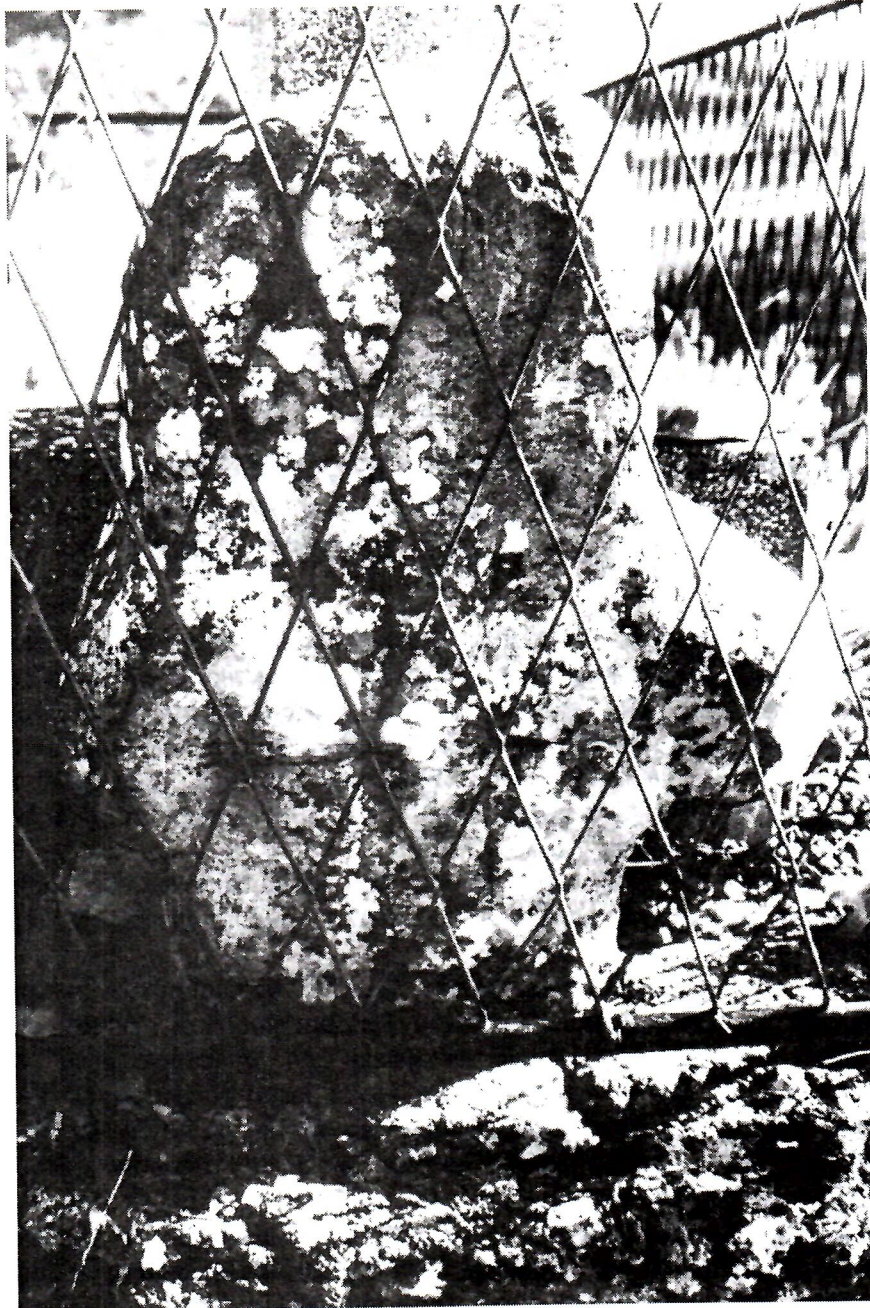
**PRELIMINARNO IZVJEŠĆE O SLUČAJNOM
ARHEOLOŠKOM NALAZIŠTU NA LOKALITETU
GRADAC U UZDOLU KOD PROZORA**

Dana 5. kolovoza 1997. autor ovog rada, u društvu s gospodom Matom Anđelićem, zamjenikom ministra za energetiku Hercegovačko-neretvanske županije, Božom Mišuirom, ravnateljem Mirovinsko-invalidskog osiguranja Herceg-Bosne, Franjom Križancem, fotografom iz Prozora, i velečasnim don Milenkom Džaltom, župnikom iz Uzdola, arheološki je rekognoscirao teren župe Uzdol udaljen 5-6 km od Prozora prema istoku.

Povod za moj dolazak u Ramu bilo je slučajno otkriće neke nepoznate arhitekture na lokalitetu *Gradac*, u *Ljubuncima*, u župi *Uzdol*.

No, prije dolaska na lokalitet Gradac spomenuta je ekipa, dolazeći iz pravca Prozora, naišla u Ljubuncima (lok. Vrhodol) na recentnu kapelicu, ispod koje se nalazi tzv. "biskupov grob" sa starom niskom krstačom (sl. 1.). Po staroj legendi nastrugani prah s krstače liječi sve rane. Sjeveroistočno od groba, na završetku kose zvane Kozarine, između Rike i potoka nalazi se nekropola s 20-ak stećaka, među kojima ima najviše sanduka, a ima i nekoliko sljemenjaka i jedna krstača. Treba reći da je teško točno odrediti koliko ima stećaka, jer su mnogi zarasli u grmlje i upali u zemlju.

Šefik Bešlagić u svojoj kataloško-topografskoj monografiji *Stećci* tvrdi da na tom lokalitetu ima 10 sanduka, 2 sljemenjaka i 1

Slika 1. Mala krstača na biskupovu grobu u Ljubuncima na Uzdolu

krstača.¹ Osobno mislim da ih ima mnogo više. Sugerirao sam župniku don Milenku da zajedno sa župljanima očisti nekropolu od rastinja jer bi se time mnogo učinilo na prezentaciji nekropole, te bi se točno ustanovilo koliko nekropola ima stećaka.

Od kapelice u Vrholu, prema sjeveru i sjeverozapadu, oko 150 - 200 m, u hrastovoj šumi, prema tradiciji, bila je crkva. Sama lokacija zove se Crkvina. U gusto obrasloj niskoj i visokoj šumi nalazi se obilje građevnog kamena. Moje je osobno mišljenje da se radi o srednjovjekovnoj crkvi. No, bez izvršenih sondažnih arheoloških iskopavanja ne može se o tome ništa određeno reći.

Nedaleko od te lokacije, na rječici kod mlina, gdje je i staro rimokatoličko groblje, nalazi se nekropola sa stećcima (7 nadgrobnika, i to 5 sanduka i 2 sljemenjaka). Stećci su osrednje obrade i očuvanosti. Orijeantirani su uglavnom pravcem zapad - istok. Ukrašen je 1 sljemenjak. Ukrasni su motivi polumjesec i dva kruga s urezanim križićima.² Drugih osobitosti nema.

Nakon napuštanja lokacije Vrhola ekipa se uputila prema istoku, na sedlo zvano Gradac, udaljeno od Vrhola oko 1.000 m. Gradac je obrastao niskim i visokim rastinjem. Sa sjeverne i sjeverozapadne strane odsječen je okomitom liticom. Prilazeći Gracu, već u njegovom podnožju, moglo se primijetiti mnoštvo ulomaka keramike, zasad nepoznate provenijencije. Po nekim karakteristikama keramike na Gracu je u kontinuitetu trajao život u dugom vremenskom razdoblju. To znači da se ulomci odnose i na prapovijesni i antički vremenski okvir.

Pregledajući osnovnu arheološku literaturu o Rami, može se sa sigurnošću tvrditi da Gradac kao arheološki lokalitet nigdje nije registriran. Po tome je još značajnije nalazište.

Gradac je u nedavnom ratu služio kao isturena kota za obranu uzdolskog kraja. Na njemu su postrojbe HVO-a iskopale obrambene rovove iz kojih su u svim pravcima mogli kontrolirati teren. Kopanjem rovova na južnoj strani brda Gradac, na dubini 0,50 m naišlo se na zidove kamenog svoda s krečnim malterom u kojemu ima dosta tučene rimske cigle. Vojnici koji su to primijetili nisu nikoga od

¹ Šefik Bešliagić, *Stećci - kataloško-topografski pregled*, Sarajevo, 1971., str. 291; Milenko Filipović, "Rama u Bosni", *Srpski zbornik*, knj. 35., Beograd, 1955., str. 101.

² Šefik Bešliagić, o. c., str. 291.

općinskih organa izvijestili. Tek kad je rat prošao, umirovljenik iz Ljubunaca gospodin Stjepan Tadić počeo je samoinicijativno otkrivati i iskopavati zamijećene zidove. Poslije nekoliko dana saznali su neki ljudi za to neovlašteno iskopavanje i izvijestili su me kao arheologa (nadležnog za arheologiju Herceg-Bosne).

Nakon izlaska na Gradac fotografirana je otkrivena arhitektura. Detaljnijim pregledom moglo se konstatirati da se radi o ozidanim prostorima s polukružnim presvođenim krovovima. Unutrašnji zidovi ožbukani su malterom crvene boje u kojemu se nalazi mnogo istucane rimske cigle. To je bio dobar znak da zidovi pripadaju antici ili, pak, kasnoj antici. Moguće je da se radi o podrumskim prostorijama nepoznate namjene. Sudeći po položaju i konfiguraciji grada, mislim da se radi o jednom kasnoantičkom refugiju, o kojemu do danas nismo ništa znali.

Po cijelom sedlu su ulomci keramike, po mom sudu, prapovijesnog i antičkog podrijetla. Spomenuti Stjepan Tadić, kopajući na Gracu, otkrio je dva novčića: jedan je, mislim, ilirsko-grčki, a drugi rimski republikanski novčić.

U Arheološkom leksikonu BiH pokojni numizmatičar Gojko Kraljević navodi tri novčića iz sela Ljubunaca kod Prozora. Jedan je ilirsko-grčki (Dirrachium, 229.-100. st. e.), a dva su republikanski denari iz II. stoljeća st. e.³ (T. IV. sl. 1a, 1b, 1c, 1e)

Naša dva novčića nismo u stanju dešifrirati iako su dosta dobro očuvani, ali i dijelom oštećeni dugom upotrebom.

Opisi novčića⁴

- 1a avers: Motiv krave koja doji mladunče (tele). Iznad leđa krave stoji MIN a početak je izbrisan. Ta slova predstavljaju dio imena monetarnog magistrata zaduženog za kovanje novca.
- 1b revers: Višekratno profilirani četverokut u kojemu su florealni motivi. U kružnici stoji ΑΠΟΛ (Apolonija) - ime kovnice. Imena magistrata očuvana su u ostacima slova: na desno DA..., a lijevo OM.... Vjerojatno se radi o drahmi (III.

³ Gojko Kraljević, ALBIH, str. 220.

⁴ Datiranje novca izvršio je kolega Radoslav Dodig, na čemu sam mu vrlo zahvalan.

- stoljeće prije Krista).
2a denar Marka Antonija. Stoji: ANT(onius) AVG(ustus).
2b Motiv orla i legijskih insignija
Natpis: Legio II
Vrijeme kovanja 32.-31. godine prije Krista.

Isti nalazač i kopač našao je nekoliko keramičkih posudica. (T. III. sl. 1-6) Sudeći prema svim, slučajnim, nalazima iz Graca, na tom je lokalitetu život trajao vrlo dugo, možda od prapovijesti pa do srednjeg vijeka. Mislim da je na Gracu u vrijeme kasne antike sagrađen i refugij, gdje se okolno stanovništvo moglo skloniti u slučaju ratnih opasnosti. Lokalitet Gradac mnogo me podsjeća na Veliku gradinu u Biogracima kod Širokog Brijega, gdje je 70-ih godina otkriven kasnoantički refugij.

Na pitanje ramskih čelnika bi li na Gracu trebalo vršiti iskopavanje moj je odgovor bio da je to vrlo značajan lokalitet, ali bi za njegovo istraživanje bila potrebna znatna financijska sredstva koja zasad Rama ne može namaknuti. Sugerirao sam im, i pismeno, da zaustave bilo kakva daljnja iskopavanja na Gracu, a da se predmeti koje je iskopao gospodin Tadić otkupe i predaju, barem privremeno, Župnom uredu u Uzdolu.

Mag. Tomislav Anđelić

PRÄLIMINARBERICHT ÜBER DEN ZUFÄLLIG ENTDECKTEN ARCHÄOLOGISCHEN FUNDORT GRADAC IN UZDOL BEI PROZOR

Zusammenfassung

In Gradac wurde in 1997 zufällig Architektur unbekannter Provenienz entdeckt.

Nach gefundenen römischen Münzen aus dem 3. und 1. Jh. v. Chr. und aufgrund keramischer und anderer kleiner Fundgegenständen ist festzustellen, dass es um eine antike oder spätantike Lokalität handelt. Es ist möglich, dass die Lokalität auch im Mittelalter besiedelt war.

Die zufällig entdeckten Funde empfehlen und ermuntern zu einer systematischen archäologischen Ausgrabung auf dieser Lokalität.

Slika 1. Pogled na Gradac s istoka

Slika 2. Arhitektura na svod

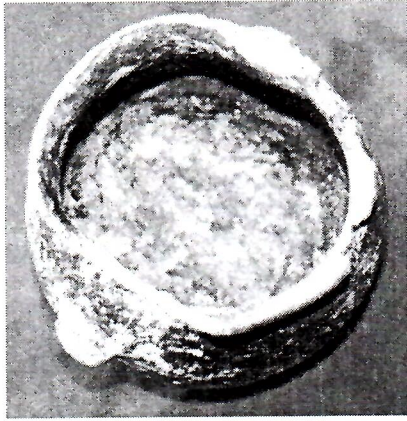

Slika 1. Otkrivena arhitektura na svod

Slika 2. Dio otkrivene arhitekture

T. III.

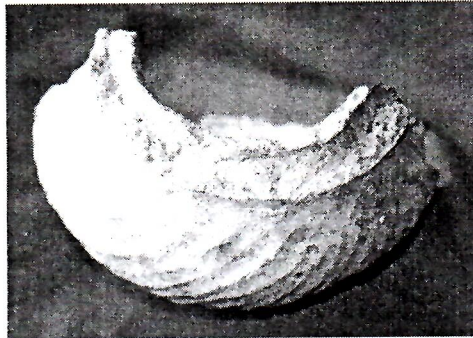
Slika 1.

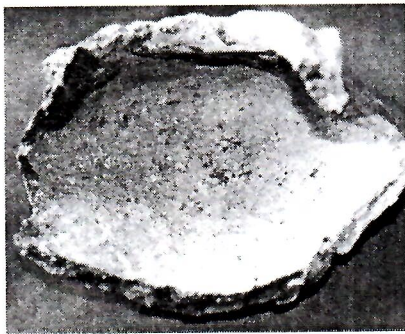
Slika 2.

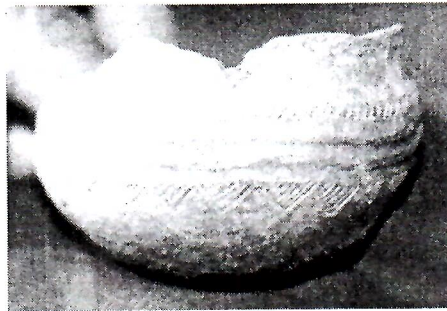
Slika 3.

Slika 4.

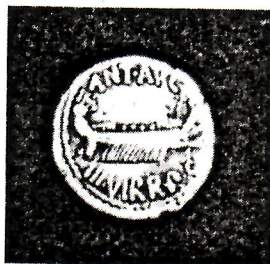

Slika 5.

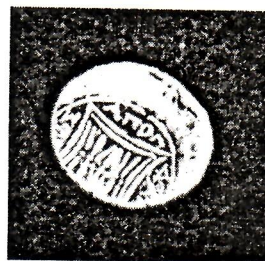

Slika 6.

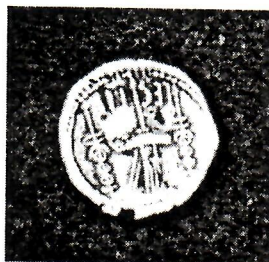
T. IV.

1a

1c

1b

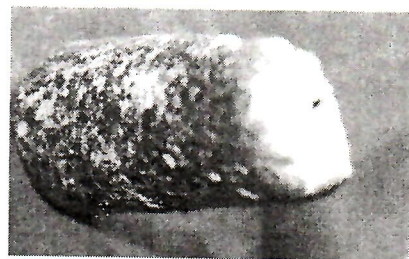

1e

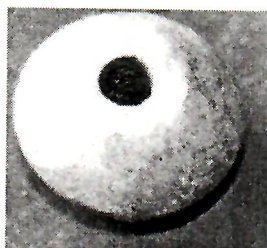
Rimski novčići (slika 1a - e)

Slika 2.

Slika 3.

Slika 4.

Slika 5.